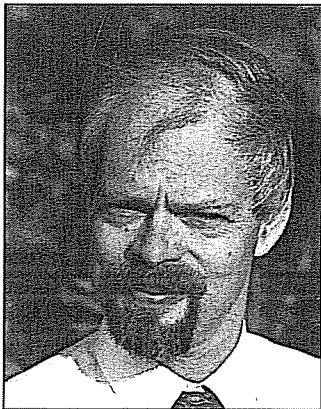

ΦΥΛΛΑΚΕΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

Μεγάλη έρευνα από τον συναπόφοιτο καθηγητή κ. Νέστορα Κουράκη '66

Ο ΕΡΜΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΖΕΙ με ιδιαίτερη χαρά τα βασικά πορίσματα έρευνας για τις φυλακές ανηλίκων που διενεργήθηκε και ολοκληρώθηκε πρόσφατα με την επιστημονική ευθύνη του Καθηγητή Νομικής Αθηνών κ. Νέστορα Κουράκη '66, Α' Αντιπρόεδρου του Συλλόγου Αποφοίτων καθώς και με τη συνεργασία της κ. Φωτεινής Μηλιώνη και Ερευνητικής Ομάδας φοιτητών και επιστημόνων. Όπως είναι γνωστό, τα αποτελέσματα της έρευνας γνώρισαν ήδη ιδιαίτερη δημοσιότητα ακόμη και σε δελτία

ειδήσεων μεγάλων τηλεοπτικών σταθμών ή σε πρωτοσέλιδα εφημερίδων. Η επίσημη παρουσίαση και συζήτηση των αποτελεσμάτων προγραμματίστηκε να γίνει την 21η Μαρτίου 1995 στο Αμφιθέατρο του Κεντρικού Κτιρίου του Πανεπιστημίου Αθηνών. Επιπλέον, ο Εκδοτικός Οίκος Αντ. Ν. Σάκκουλα πρόκειται σύντομα να εκδώσει τα πλήρη αποτελέσματα της έρευνας σε αυτοτελές βιβλίο, το οποίο μαζί με άλλα ενδιαφέροντα στοιχεία για την κατάσταση του σωφρονιστικού μας συστήματος, υπολογίζεται ότι θα ξεπεράσει σε έκταση τις 400 σελίδες.

Η ΕΡΕΥΝΑ ΑΡΧΙΣΕ να οργανώνεται τον Απρίλιο 1993 στο πλαίσιο ευρύτερου ερευνητικού προγράμματος με φορέα το Εργαστήριο Ποινικών και Εγκληματολογικών Ερευνών και με βασικό αντικείμενο την αποκλιμάκωση της ποινικής καταστολής. Ολοκληρώθηκε τον Σεπτέμβριο 1994, ενώ προγραμματίστηκε ήδη η διενέργεια επαναληπτικής έρευνας (follow up) με τους ίδιους ανήλικους για το 1997-1998.

Πρόκειται για έρευνα που εκτείνεται για πρώτη φορά στο σύνολο του πληθυσμού των Ελλήνων ποινικών ανηλίκων κρατουμένων της χώρας (Σωφρονιστικά Καταστήματα Κορυδαλλού και Κασσαβέτειας) και που χρησιμοποίησε για τον σκοπό αυτό περισσότερες διασταυρούμενες ερευνητικές μεθόδους, ιδίως, δε, συνεντεύξεις με τους ανήλικους (ερωτηματολόγιο με 94 ερωτήσεις) και εμπιστευτική μελέτη των φακέλων τους. Σκοπός της έρευνας και βασι-

κή της υπόθεση εργασίας υπήρξε να προσεγγίσει το πρόβλημα γύρω από το εάν, πόσο πολύ και γιατί οι ανήλικοι που διαβιώνουν στα κάθε είδους ιδρύματα και καταστήματα κράτησης, ακολουθούν βαθμιαία μιαν εγκληματική σταδιοδρομία, διαπράττοντας δηλ. ολοένα και νέες αξιόποινες πράξεις. Στην έρευνα συμμετείχαν 17 προπτυχιακοί φοιτητές της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και 8 νέοι επιστήμονες, με επιστημονικό υπεύθυνο τον Καθηγητή της Εγκληματολογίας **κ. Νέστορα**

Κουράκη και συντονίστρια την επίκουρη Καθηγήτρια των ΤΕΙ **κ. Φωτεινή Μηλιώνη**. Για την πραγματοποίηση της έρευνας (χωρίς την παρουσία σωφρονιστικών υπαλλήλων) δόθηκε άδεια του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Επίσης εξασφαλίστηκε επιχορήγηση για τους φοιτητές και τους νέους επιστήμονες, από τη Γραμματεία Επιτροπής Ερευνών του Πανεπιστημίου Αθηνών. Οι ανήλικοι που δέχθηκαν ν' απαντήσουν στις ερωτήσεις μας είναι 156 (το 84% του συνολικού αριθμού των τότε κρατούμενων), μέσης ηλικίας περί τα 20 έτη και οι περισσότεροι άρρενες (μόνον 7 κορίτσια). Τα στατιστικά ευρήματα της έρευνας συγκρίθηκαν με στατιστικά στοιχεία του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού της

Χώρας, όπου αυτό ήταν εφικτό. Εξάλλου, πέρα από τα στατιστικά στοιχεία υπήρξε αυτούσια καταγραφή και καταχώρηση σε ειδικά δελτία των όσων μας είπαν οι κρατούμενοι για τη ζωή τους πριν και μετά τον εγκλεισμό.

Κυριότερα πορίσματα

• Επιβεβαιώνεται η ερευνητική υπόθεση ότι οι ανήλικοι κρατούμενοι που εγκλείονται σε σωφρονιστικά καταστήματα ακολουθούν στη συνέχεια μιαν **εγκληματική σταδιοδρομία**. Τούτο ισχύει ιδίως για ανήλικους που διαπράττουν σοβαρές αξιόποινες πράξεις, με ποινή στέρησης της ελευθερίας από 2 έτη και πάνω (στο δείγμα της έρευνας: 60 ανήλικοι). Πράγματι, από τους ερωτηθέντες ανήλικους, αυτής της κατηγορίας, η συντριπτική τους πλειονότητα (96,7%) είχαν ήδη εγκλεισθεί και πρωτίτερα σε σωφρονιστικό κατάστημα, γεγονός που καταδεικνύει την απόλυτη αναποτελεσματικότητα αυτού του «σωφρονισμού» (ιδίως μέσα στις γνωστές συνθήκες ομοφυλοφιλίας και ξυλοδαρμών που επικρατούν πολλές φορές στα σωφρονιστικά καταστήματα), και την ανάγκη αναζήτησης άλλων μεθόδων αντιμετώπισης της παραβατικότητας των ανηλίκων. Από άλλες ερωτήσεις προέκυψε άλλωστε ότι οι ανήλικοι στα Σωφρονιστικά Καταστήματα της

Χώρας απασχολούνται σε κάποια εργασία, έστω και δευτερεύουσα, μόνο σε ποσοστό 58%, ενώ οι υπόλοιποι κυριολεκτικά «κάθονται» και βλέπουν τηλεόραση, κάνουν βόλτες και παίζουν μπάλα, τούτο, δε, μολονότι οι περισσότεροι απ' αυτούς (63%) δηλώνουν με απερίφραστο τρόπο την επιθυμία τους να εργασθούν. Επίσης μόνον ένας στους τρεις ανήλικους (35%) είπε ότι παρακολουθεί μαθήματα σχολείου, ενώ περί το 9% έκαναν λόγο για συμμετοχή τους σε μαθήματα καλλιτεχνικού ή

τεχνικού χαρακτήρα, αν και η γενική εντύπωση είναι πως τα μαθήματα αυτά δεν προσφέρουν πολλά στους κρατούμενους.

• Ιδιαίτερα σημαντικός αναδύεται από την έρευνα και ο **ρόλος των ναρκωτικών** στη ζωή των ανηλίκων που μετεξελίχθηκαν σε παραβάτες του νόμου. Σ' ένα μεγάλο ποσοστό (61%) οι ερωτηθέντες παραδέχθηκαν με παρηγορία ότι έχουν δοκιμάσει ναρκωτικά (κυρίως πριν τον εγκλεισμό τους), ενώ στον αντίστοιχο γενικό πληθυσμό, κατά την Έρευνα Στεφανή, το ποσοστό αυτό δεν φαίνεται να υπερβαίνει το 23% του πανελλαδικού δείγματος. Ένα υπολογίσιμο ποσοστό των ερωτηθέντων (37%) ανέφεραν μάλιστα ότι έχουν δοκιμάσει «συχνά» τα ναρκωτικά, γεγονός που υποδηλώνει μια σχέση εξάρτησης με αυτά, δεδομένου ότι ο όρος «συχνά» είναι

το maximum της κλίμακας δυνατών απαντήσεων. Είναι, δε αντιληπτό ακόμη και για τον πιο ακατατόπιστο, σε τι δραματικές συνέπειες από πλευράς εγκληματικότητας οδηγεί συνήθως τον εξαρτημένο η ανάγκη για απόκτηση του ναρκωτικού: Κλοπές, διαρρήξεις φαρμακείων, πλαστογράφηση συνταγών, πορνεία, μικρεμπόριο ναρκωτικών, ακόμη και ληστείες μπορεί να είναι το αποτέλεσμα μιας τέτοιας κατάστασης, ιδίως όταν δεν υπάρχει δυνατότητα άλλης αντιμετώπισης των στερητικών συνδρόμων του τοξικομανούς, παρά μόνο με την εξεύρεση ναρκωτικών σε υπέρμετρες τιμές.

• Ένα τρίτο βασικό πόρισμα είναι οι **ατομικοί και οικογενειακοί λόγοι** που ωθούν τους ανήλικους στην παραβατικότητα και αργότερα στην εγκληματικότητα. Κυρίως πρόκειται εδώ για παιδιά φτωχά και αμόρφωτα, με διαταραγμένες οικογενειακές σχέσεις και πρόωρη απομάκρυνσή τους από το σπίτι και το σχολείο. Πράγματι, τα παιδιά αυτά γεννήθηκαν και μεγάλωσαν κυρίως σε υποβαθμισμένες περιοχές των μεγαλουπόλεων Αθήνας, Πειραιά και Θεσσαλονίκης, ζώντας στο ίδιο σπίτι με άλλα 4-5 άτομα. Οι γονείς τους σε μεγάλα ποσοστά είναι αγράμματοι (46% έναντι 8% του γενικού πληθυσμού), και ως επί το πλείστον άτομα χαμηλής εισοδηματι-

“ Σίγουρα φταίμε όλοι μας για τα σημερινά αδιέξοδα του σωφρονιστικού μας συστήματος. Και όσο πιο γρήγορα το συνειδητοποιήσουμε αυτό, τόσο πιο αισιόδοξοι μπορούμε να είμαστε ότι στο μέλλον οι ανήλικοι κρατούμενοι θα πάψουν επιτέλους να θεωρούνται οι απόκληροι της κοινωνίας μας ”

κής κατάστασης (τεχνίτες, βιοτέχνες, κ.λπ.) ενώ ένα 17% δεν έχουν σταθερό εισόδημα.

Εξάλλου πολλοί ενήλικοι (28%) έως την ηλικία των 12 ετών είχαν στερηθεί τον ένα τουλάχιστον από τους φυσικούς τους γονείς (θάνατοι, διαζύγια κ.λπ.), και το ποσοστό αυτό αυξάνεται στο 39% έως τον εγκλεισμό των ανήλικων στο σωφρονιστικό κατάστημα.

Αλλά και εκεί όπου οι γονείς ζουν μαζί, διαπληκτίζονται μεταξύ τους (35%) και ξεσπούν στα παιδιά τους, επιβάλλοντάς τους συχνά σωματικές τιμωρίες χωρίς σοβαρή αιτία (32%). Η γκρίνια, η φτώχεια και η μιζέρια δημιουργούν έτσι μιαν αναστάτωση στον ψυχικό κόσμο του παιδιού. Πολλά παιδιά δεν πάνε καθόλου σχολείο (27% αγράμματοι), αλλά και όσα πηγαίνουν το αποστρέφονται, με αποτέλεσμα 56% να μένουν στην ίδια τάξη λόγω απουσιών (έναντι 7% του αντίστοιχου γενικού πληθυσμού). Αρχίζουν έτσι να μπαίνουν από νωρίς στη βιοπάλη, κυρίως από την ηλικία των 13 ετών, δουλεύοντας μόνιμα (51%) ή περιστασιακά (34%) και αλλάζοντας συχνά εργοδότη. Και πάλι όμως οι ανήλικοι δεν νοιώθουν ευχαριστημένοι, διότι η δουλειά δεν τους ικανοποιεί ψυχολογικά. Αγκιστρώνονται έτσι σε παρέες όπου κυριαρχούν (σε ποσοστό 43% του συνόλου!) οι «πρεζάκηδες» και οι «χαπάκηδες».

Η απομάκρυνση από το σπίτι και τη δουλειά, σε συνδυασμό με τον κλιμακούμενο εθισμό στα ναρκωτικά, εξωθεί λοιπόν τους ανήλικους σε (μικρο)κλοπές για να επιβιώσουν.

Από το σημείο αυτό έως την πρώτη εμπλοκή τους με τη δικαιοσύνη, που συνήθως έρχεται στην ευαίσθητη ηλικία των 13 ή 14 ετών, η απόσταση είναι μικρή και η τροχιά αρχίζει πλέον να γίνεται προδιαγεγραμμένη: Στους 10-12 μήνες που μένουν αρχικά τα παιδιά στο ίδρυμα ή το σωφρονιστικό κατάστημα θα έχουν ασφαλώς όλο τον χρόνο να γνωρίσουν τον κοινωνικό στιγματισμό και την απομόνωση, να εξοικειωθούν με την έννοια της φυλακής και να αποκομίσουν από άλλους εμπειρότερους εγκληματίες την αναγκαία «τεχνογνωσία του εγκληματείν»... Μπαίνουν λοιπόν μαθητευόμενοι και (δια)μορφώνονται γρήγορα σε... διδάκτορες του εγκλήματος, με επόμενες καταδίκες όχι πλέον μόνο για (μικρο)κλοπές, αλλ' επίσης για ληστείες, ανθρωποκτονίες, βιασμούς κ.λπ., όπως τουλάχιστον προέκυψε από τους λόγους κράτησης των ανήλικων στην έρευνά μας. Εντύπωση όμως προκαλεί στο σημείο αυτό και ο πολύ μεγάλος αριθμός υποδίκων που συναντήσαμε στις φυλακές, περί το 40% του συνόλου.

Μάλιστα, διαπιστώθηκε ότι από τους 62 υποδίκους, οι 16 (ο ένας στους 4!) κρατούνταν μόνο για απλή κλοπή, γεγονός που δεν εξηγείται με την ισχύουσα νομοθεσία (α. 282 παρ. 4 ΚΠΔ).

Τι πρέπει να γίνει;

Πώς μπορεί να βελτιωθεί η κατάσταση; Σίγουρα όλοι έχουμε τις ευθύνες μας και όλοι μπορούμε να βοηθήσουμε: Ο νομοθέτης, αλλάζοντας επιτέλους το απαρχαιωμένο νομικό πλαίσιο περί ανήλικων, που στηρίζεται σ' έναν κακώς νοούμενο πατερνλιστικό «σωφρονισμό» τους. Ο αστυνόμος και ο δικαστής, αποφεύγοντας μιαν αδικαιολόγητη αυστηρότητα απέναντι σε

Μέλη της Ερευνητικής Ομάδας παίρνουν συνεντεύξεις από νεαρούς κρατούμενους στις Φυλακές Ανήλικων της Κασσαβέτειας τον Οκτώβριο 1993

ανθρώπους που από μικροί γνώρισαν τεράστιες κοινωνικές και οικονομικές αντιξοότητες. Και ο σωφρονιστικός υπάλληλος, εντείνοντας τις προσπάθειές του για μιαν ουσιαστικότερη βοήθεια στους κρατούμενους και αξιοποίηση του χρόνου τους. Επίσης ευθύνες για την κατάσταση έχουν οι γονείς των ανήλικων, οι οποίοι σίγουρα στέρησαν από τα παιδιά τους τη στοργή και την αγάπη που αυτά χρειάζονταν στην ευαίσθητη ηλικία της εφηβείας, οι δάσκαλοι, που δεν τα πλησίασαν όσο θα έπρεπε, το Κράτος, που δεν έχει προωθήσει ακόμη σε μεγάλη κλίμακα προγράμματα απεξάρτησης για τοξικομανείς και η κοινωνία μας, που δεν τους έδειξε εμπιστοσύνη και κατανόηση όταν για πρώτη φορά αυτά τα παιδιά αντιμετώπισαν προβλήματα ή αργότερα, όταν βγήκαν από το ίδρυμα και το σωφρονιστικό κατάστημα.

Σίγουρα φταίμε όλοι μας για τα σημερινά αδιέξοδα του σωφρονιστικού μας συστήματος. Και όσο πιο γρήγορα το συνειδητοποιήσουμε αυτό, τόσο πιο αισιόδοξοι μπορούμε να είμαστε ότι στο μέλλον οι ανήλικοι του Κορυδαλλού και της Κασσαβέτειας θα πάνε επιτέλους να θεωρούνται (και να είναι) οι απόκληροι της κοινωνίας μας.